# PEDAGOGIK TERMINLAR UYADOSHLIK LUG‘ATINING ELEKTRON PLATFORMASI

**Kuziev Shavkat Abdumuratovich**
Katta o‘qituvchi
Guliston Davlat Pedagogika Instituti
E-mail: shkuziev2024@gmail.com

**Annotatsiya**: Qidiruv tizimi elektron lug'atning eng muhim funksional komponentidir. Foydalanuvchi turli parametrlar bo'yicha qidiruv amalga oshirishi mumkin bo'lishi kerak. Eng oddiy qidiruv - bu terminni to'g'ridan-to'g'ri kiritish orqali qidirish. Ammo bundan tashqari, qo'shimcha qidiruv imkoniyatlari ham bo'lishi zarur: ildiz bo'yicha qidiruv, semantik maydon bo'yicha qidiruv, so'z turkumi bo'yicha qidiruv, etimologiya bo'yicha qidiruv va boshqalar. Ildiz bo'yicha qidiruv foydalanuvchiga ma'lum bir ildizga mansub barcha uyadosh terminlarni bir vaqtning o'zida ko'rish imkonini beradi.

**Kalit so’zlar:** pedagogik, terminlar, uyadoshlik, lug’at, electron, platforma, lingvistik, asoslar.

Interfeys foydalanuvchilarga qulay va intuitiv bo'lishi kerak. Asosiy sahifada qidiruv maydoni va terminlar ro'yxati joylashadi. Terminlar ro'yxati alifbo tartibida yoki tematik guruhlar bo'yicha tartiblanishi mumkin. Har bir terminni tanlash uning to'liq tavsifiga olib boradi. Tavsif sahifasida terminning barcha lingvistik xususiyatlari, qo'llanish misollari va uyadosh terminlar uyasi ko'rsatiladi. Uyadosh terminlar uyasi vizual sxema ko'rinishida taqdim etilishi mumkin, bu foydalanuvchiga terminlar orasidagi bog'liqliklarni yaqqol ko'rish imkonini beradi.

Pedagogik terminlar uyadoshlik lug'atining elektron platformasi uchun terminlarni tanlash va ularga tavsif berish maxsus metodologiyani talab qiladi. Birinchidan, pedagogik terminlarning to'liq korpusini to'plash zarur. Bu korpus pedagogika bo'yicha darsliklar, qo'llanmalar, ilmiy maqolalar va dissertatsiyalar asosida shakllantiriladi. Korpus lingvistikasi metodlari yordamida terminlarning qo'llanish chastotasi, kontekstual xususiyatlari va boshqa statistik ko'rsatkichlari aniqlanadi.

Terminlarga tavsif berish uchun maxsus metama'lumotlar tizimi ishlab chiqiladi. Har bir termin uchun quyidagi metama'lumotlar to'planadi: fonetik shakl, morfologik tuzilish, so'z turkumi, so'z yasalish usuli, ildiz va qo'shimchalar, semantik tavsif, ta'rif, sinonim va antonimlar, giperonimlar va giponimlar, kontekstual qo'llanish xususiyatlari, chastota ko'rsatkichi, etimologik ma'lumot, tarjimalar va ekvivalentlar boshqa tillarda. Bu metama'lumotlar tizimi lug'atning ilmiy qiymatini ta'minlaydi va turli xil qidiruv imkoniyatlarini yaratadi.

Terminologik uyalarni aniqlash va tasvirlash maxsus algoritmlar asosida amalga oshiriladi. So'z yasalish uyalari morfologik tahlil algoritmlari yordamida aniqlanadi. Bu algoritmlar terminlarni ildiz va qo'shimchalarga ajratadi va bir xil ildizga ega bo'lgan terminlarni bir uyaga birlashtiritadi. Semantik uyalar esa semantik tahlil va terminlar o'rtasidagi ma'no munosabatlarini aniqlash orqali shakllantiriladi. Buning uchun zamonaviy kompyuter lingvistikasi va sun'iy intellekt metodlaridan foydalaniladi.

Elektron platformaning arxitekturasi zamonaviy veb-texnologiyalar asosida қурилади. Platforma kliyent-server arxitekturasiga ega bo'lib, server tomonda ma'lumotlar bazasi va biznes-logika, kliyent tomonda esa foydalanuvchi interfeysi joylashadi. Ma'lumotlar bazasi uchun relatsion ma'lumotlar bazasi boshqaruv tizimlari qo'llaniladi. Server tomondagi dasturiy ta'minot zamonaviy veb-freymvorklar yordamida ishlab chiqiladi va RESTful API orqali kliyent bilan muloqot qiladi.

Foydalanuvchi interfeysi responsiv dizayn printsipiga asoslanadi va turli xil qurilmalarda - kompyuter, planshet va smartfonlarda qulay ishlaydi. Interfeys dizayni zamonaviy UX/UI dizayn prinsiplariga muvofiq ishlab chiqiladi. Asosiy e'tibor qidiruv funksiyasining samaradorligi va ma'lumotlarning tushunarli taqdim etilishiga qaratiladi. Interfeys ko'p tilliligini ta'minlash ham muhim talabdir, chunki bu pedagogik terminlarning boshqa tillardagi ekvivalentlari bilan ishlash imkonini beradi.

Vizualizatsiya vositalari elektron lug'atning muhim qismidir. Terminologik uyalarni grafik sxemalar, daraxt strukturalari yoki tarmoq grafiklari ko'rinishida tasvirlash foydalanuvchilarga terminlar orasidagi munosabatlarni intuitiv tushunish imkonini beradi. Har bir terminning uyasi alohida sahifada vizual grafik sifatida taqdim etilishi mumkin, bu yerda markazda asosiy termin turadi va undan uyadosh terminlarga yo'naltirilgan strelkalar chiqadi. Har bir strelka munosabat turini ko'rsatadi: so'z yasalish, sinonimiya, antonimiya va boshqalar.

Elektron platformaning qo'shimcha funksiyalari foydalanuvchilarga qo'shimcha qulayliklar yaratadi. Masalan, terminlarni qiyoslash funksiyasi ikki yoki undan ortiq terminning xususiyatlarini parallel ravishda ko'rish imkonini beradi. Shaxsiy kabinet

funksiyasi foydalanuvchilarga o'z sevimli terminlari ro'yxatini yaratish, qaydlar yuritish va terminlarni o'rganish jarayonini boshqarish imkonini beradi. Test va mashqlar bo'limi pedagogik terminlarni o'zlashtirish jarayonini faollashtiradi.

Pedagogik terminlar korpusini shakllantirishda maxsus e'tibor berilishi kerak bo'lgan jihatlari mavjud. Korpusga nafaqat standart va keng tarqalgan terminlar, balki yangi paydo bo'layotgan terminlar, neoterminlar ham kiritilishi kerak. Pedagogika fani rivojlanishi bilan yangi tushunchalar va terminlar paydo bo'lmoqda: onlayn ta'lim, masofaviy ta'lim, STEM ta'limi, kompetensiyaviy yondashuv, inklyuziv ta'lim va boshqalar. Bu terminlarning ham o'z uyadosh terminlar uyalari shakllanib bormoqda.

Terminologik standartlashtirish muammolari ham e'tiborga olinishi kerak. O'zbek pedagogik terminologiyasida ba'zi tushunchalar uchun bir nechta parallel terminlar mavjud bo'lishi mumkin. Lug'at yaratishda qaysi variant asosiy, qaysi variant sinonim ekanligi aniq belgilanishi zarur. Bu borada davlat standartlari, ta'lim vazirligi hujjatlari va nufuzli ilmiy manbalardan foydalaniladi. Standartlashtirilgan terminlar asosiy variant sifatida, boshqa variantlar sinonim sifatida ko'rsatiladi.

Mobil ilovalar zamonaviy foydalanuvchilar uchun qulay kirish yo'lini ta'minlaydi. Pedagogik terminlar lug'atining mobil versiyasi asosiy funksiyalarning barchasini o'z ichiga olishi va offline rejimda ishlash imkoniyatiga ega bo'lishi kerak. Mobil ilova ovozli qidiruv, push-bildirishnomalar va boshqa mobil qurilmalarga xos funksiyalardan foydalanishi mumkin. Terminlarning audio talaffuzi ham mobil foydalanuvchilar uchun foydali xususiyatdir.

Elektron platformaning ochiq API interfeysi uchinchi tomon dasturchilariga lug'at ma'lumotlaridan foydalangan holda o'z ilovalarini yaratish imkonini beradi. Bu pedagogik terminologiya sohasida innovatsion yechimlar paydo bo'lishiga yordam beradi. API orqali boshqa ta'lim platformalari, masalan, onlayn ta'lim tizimlari yoki elektron darsliklar lug'at funksiyasidan foydalanishlari mumkin.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:


1. Madvaliyev A., Asqarova M., Rahmatullayev Sh. O'zbek tilining izohli lug'ati. – Toshkent: Davlat ilmiy nashriyoti, 2006-2008. 5 jild.
2. Begmatov E., Madayev O., Moydinova N. O'zbek tilida terminologiya masalalari. – Toshkent: Fan, 1991.
3. Abdumuratovich, Kuziev Shavkat. "Progress in language teaching via picture stories." *Вопросы науки и образования* 2 (14) (2018): 60-62.
4. Janikulovna, Dushayeva Sokhiba, et al. "THE IMPORTANCE OF INTERCULTURAL INTERACTION IN THE STUDY OF A FOREIGN LANGUAGE." *Проблемы педагогики* 5 (56) (2021): 36-38.
5. Abdumuratovich, Kuziev Shavkat. "The role of multimedia technology in teaching the English language." *Достижения науки и образования* 2.7 (29) (2018): 57-60.
6. Abdumuratovich, Kuziev Shavkat. "SOCIAL NETWORKS IN TEACHING AND LEARNING ENGLISH." *MATERIALLARI TO ‘PLAMI*: 68.
7. Kuziev, Shavkat Abdumuratovich. "THE ROLE OF AUDIENCE AND CONTEXT IN THE SPEECH." *Наука и образование: сохраняя прошлое, создаём будущее*. 2017.
8. Abdumuratovich, Kuziyev Shavkat. "AI IN LANGUAGE LEARNING PROCESS." *International Scientific and Current Research Conferences*. 2023.
9. Abdumuratovich, Kuziev Shavkat. "The Use of Buzzwords in Communication: English and New Linguistic Trends."

10. IN, Bekhzod Rakhmankulovich Sultanov-MILITARY RHETORIC. "UZBEK AND ENGLISH LANGUAGES." *PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology* 17-6 (2020): 3372-3378.
11. Sh, Kuziev. "The ways of developing discourse competence in non-linguistic faculties." *The academy of Ma'mun in Kharezm* 5 (2020).
12. Кузиев, Шавкат Абдумуратович. "Актуальное членение как особая характеристика синтаксического уровня." *Молодой ученый* 1 (2017): 528-530.
13. Kuziev, S. H., and S. Rahmonova. "Distance learning and technology-the future of national education." *Foreign languages in Uzbekistan* 1 (2018): 20.
14. Abdumuratovich, K. S. "Comparison of AI Policy." *SO 'NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI* 7.4 (2024): 204-206.
15. Yunusov, N. (2023, May). ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA SIFATLAR TASNIFINING ASOSLARI: TUB (ASLIY) VA NISBIY SIFATLAR. In «УЗБЕКСКИЕ НАЦИОНАЛЬНЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ЗДАНИЯ ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ И ПРАКТИЧЕСКОЕ СОЗДАНИЕ ВОПРОСЫ" Международная научно-практическая конференция (Vol. 2, No. 2).
16. Yunusov, N. (2021). ИНГЛИЗ ТИЛИДА ЁЗИЛГАН ВА КРИМИНАЛ КОНТЕНТГА ЭГА БЎЛГАН ГАЗЕТА ДИСКУРСНИНГ ХУСУСИЯТЛАРИ. Журнал иностранных языков и лингвистики, 3(8).